

Ярмарок у Вільнюсі – допомога чернігівцям

СПІВПРАЦЯ. На минулих вихідних у Вільнюсі працював книжковий ярмарок, на якому були потужно представлені видавництва та письменники з України. Під час заходів тривав великий збір коштів для ремонту системи опалення Чернігівської міської бібліотеки ім. Михайла Коцюбинського, яка постраждала від російської ракети у перші дні повномасштабного російського наступу.

Ярмарок закликав відвідувачів «подарувати тепло українській бібліотеці у Чернігові». Про це повідомила голова Асоціації литовських бібліотекарів Йоліта Стяпонайтене. «Не можна запланувати біди та лиха. Але допомагати колегам, яких вони спітали, потрібно та необхідно. Бібліотечна спільнота Литви відгукнулася на прохання Чернігівської міської ради допомогти бібліотеці імені Михайла Коцюбинського», — розповідає Йоліта Стяпонайтене.

У литовських колег є багато ідей, що допоможуть перетворити чернігівську бібліотеку на сучасний простір. Заступниця начальника управління культури та туризму Чернігівської міської ради Катерина Литвин зазначає: «Це надзвичайні емоції, відчуття дієвої підтримки, щире бажання допомогти! Ми розпочали співпрацю ще влітку минулого року, надіслали в литовські бібліотеки українські книжки».

«Книжкова пошта» стала одним із перших кроків співпраці. В Чернігові збирали літературу та журнали для найменших українських читачів у Литві. Посилки надходили з усієї України. Кампанія, спрямована на ремонт системи опалення в приміщенні Чернігівської бібліотеки ім. Михайла Коцюбинського, — ще один крок. Її організатори – Міністерство культури Литовської Республіки, Асоціація публічних бібліотек, Асоціація бібліотекарів Литви.

«На стороні світла»

ФОКУС. 40 робіт у різноманітних жанрах – від репортажу до портрета й натюрморту. 14 авторів – відомі чернігівські фотохудожники та початківці, що роблять перші кроки. З їхньою творчістю познайомиться у великій читальній залі обласної універсальної наукової бібліотеки, де відкрилася щорічна звітна фотовиставка обласної організації Національної спілки фотохудожників.

Через повномасштабне вторгнення російських військ на територію України багато проєктів бібліотеки були призупинені, але фотохудожники тримають «культурно-мистецький фронт». Це важливо, адже мистецтво підтримує, надихає, дозволяє висловити свої емоції чи переживання або зафіксувати моменти життя такими, якими вони є: болючими, жалючими чи, навпаки, героїчними, щасливими. Зафіксувати для історії, для пам'яті, для майбутніх поколінь.

Фотовиставка «На стороні світла» триватиме впродовж місяця.

Софія Русова: за походженням шведка, а за духом – українка

ІСТОРИЧНА ПЕРСОНА. В обласному центрі активно обговорюють ініціативу перейменування наукової бібліотеки імені Короленка. Представники колективу закладу пропонують присвоїти бібліотеці ім'я Леоніда Глібова. Водночас значна частина представників громадськості вважає більш достойною кандидаткою нашу землячку – видатну педагогиню, громадську діячку й одну із засновниць українського жіночого руху Софію Русову.

Дворянка-аристократка з народним серцем

Народилася Софія 18 лютого 1856 року в аристократичній родині Ліндфорсів у маєтку, що знаходився в селі Олешня Городнянського повіту Чернігівської губернії (зараз це Добрянська територіальна громада Чернігівського району). Батько Софії, Федір Федорович Ліндфорс, походив з роду ліфляндських дворян, котрий дослужився в царській армії до чину генерала. Мати, Ганна Олександрівна Жерве, належала до родини обрусілих французьких протестантів-гугенотів, які перебралися до Російської імперії у середині XVIII століття.

Значний вплив на Софію мала її нянька, проста селянка, що займалася вихованням дівчинки після смерті матері. Сама Софія з дитинства спілкувалася із селянськими дітьми. Взагалі родина Ліндфорсів мала реноме лібералів і величезну повагу в цих краях.

Початкову освіту Софія Ліндфорс здобула вдома, а в 9 років почала навчання у третьому класі престижної столичної Фундуклеївської жіночої гімназії. Досить рано вона ввійшла до українського патріотичного середовища, що гуртувалося навколо родин Лисенків і Старицьких. Саме Михайло Старицький знайомить дівчину з діячами київської «Старої громади» – Михайлом Драгомановим, Володимиром Антоновичем, Павлом Чубинським, Федором Вовком та її майбутнім чоловіком Олександром Русовим.

Коли Софії було 15 років, спільно із сестрою Марією вони відкрили перший україномовний дитячий садочок у Києві. Сестри Ліндфорс займалися і позашкільною освітою для дорослих, дозволяли використовувати приміщення дитячого садка у вечірні години для репетицій п'єс українською мовою, що на той час було під заборону.

Активна громадська діячка

У 1874 році Софія Ліндфорс вийшла заміж за українського статистика та етнографа Олександра Русова і стала його помічницею в усіх справах. Зокрема, активно долучилася до роботи українського земляцтва у тодішній столиці Російської імперії – Санкт-Петербурзі, допомагала Олександрові Русову готувати до друку повне видання «Кобзаря» Тараса Шевченка (надруковане у

Празі в 1876 році). Софія Русова працює на хуторі біля Борзни повіту, займається навчанням селян, у тому числі в рідній Олешні.

Активна громадська діяльність подружжя Русових, їхні зв'язки з українською ліберальною інтелігенцією, культурно-просвітницька діяльність викликали репресії з боку поліцейських органів царської влади. У 1881 році Софію вперше ув'язнили. Згодом вона перебувала під постійним поліцейським наглядом, була змушена часто змінювати місця роботи та перебування. Переїздам сприяла і робота чоловіка, тож родина Русових встигла пожити в Чернігові, Ніжині, Херсоні, Одесі, Полтаві, Харкові, Києві. Софія Федорівна всюди активно долучалася до роботи місцевих громад, просвіт, до створення дитячих садків, початкових шкіл, книгозбірень, до підготовки вистав, лекторіїв, видання книг і журналів тощо.

Патріотична діяльність на початку ХХ століття

Після революції 1905 року націоналістичні рухи активізувалися. Софія Русова в той час працює в комісії, створеній Академією наук для визнання української мови. Із ініціативи Русової був скликаний з'їзд народів Російської імперії, на якому порушувалось питання про надання повної автономії кожному народу в економічному та культурному житті, створення шкіл з рідною мовою навчання. Вона бере активну участь у Всеросійському з'їзді вчителів.

Тоді ж наша землячка стала авторкою курсу лекцій з української літератури для слухачок Бестужевських курсів у Петербурзі, бере участь у виданні безцензурної збірки шевченківського «Кобзаря». У 1906 році Русова видає «Український буквар». Коли в 1909 році подружжя повертається до Києва, Софія Федорівна працює викладачкою на Вищих жіночих курсах

Аделаїди Жекуліної та у Фребелівському педагогічному інституті. Долучається до видання першого україномовного педагогічного журналу «Світло» (1910–1914).

У 1915 році помер її чоловік Олександр. Софія Федорівна не полишає громадської діяльності. З 1917 року стає активною учасницею українських визвольних змагань у царині народної освіти, працює в міністерствах часів Центральної Ради, Гетьманату Павла Скоропадського та Директорії.

Вимушена еміграція та кінець земного шляху на чужині

Після перемоги більшовиків на території України Софія Русова була змушена емігрувати. З 1922 року вона живе за кордоном, працює професоркою педагогіки Українського педагогічного інституту імені Михайла Драгоманова в Празі.

У столиці Чехословаччини Софія Русова захищає докторську дисертацію із соціальної педагогіки, керує дитячим притулком для дітей емігрантів і одночасно веде велику роботу з підготовки та видання монографій і підручників. Приділяє багато уваги становищу українців у радянській Україні, Польщі та Румунії. Їхній боротьбі за існування як нації був присвячений виступ Русової на Міжнародному жіночому конгресі Ліги миру та свободи, що відбувся у французькому місті Гренобль у травні 1932 року. Русова вимагала від Ліги Націй висловити ставлення до радянської влади, уряд якої є «урядом терору і насильства над народами, що мають нещастя належати до совітів».

Як людина, котра щиро вболівала за Україну, восени 1932 року Софія Федорівна разом із секретарем Національної ради українських жінок у Празі, Харитею Кононенко, звернулися із закликом до світо-

вої спільноти допомогти «голодній Україні». В останні роки життя Русової Прага потрапила під окупацію нацистської Німеччини. На більшій частині території сучасної Чехії гітлерівці встановили маріонетковий «Протекторат Богемії та Моравії». У цих важких умовах пані Софія і померла 5 лютого 1940 року, її поховали на Ольшанському цвинтарі у Празі.

Вклад у розвиток жіночого руху

Центральне місце в педагогічній спадщині вченої посідає концепція української національної системи освіти та виховання. Головною в концепції є дитина з її вродженими задатками, здібностями, можливостями, талантами. Головне завдання виховання, на думку Русової, — забезпечити розвиток цих чинників, національної самосвідомості та загальнолюдської моральності; формувати соціально зрілу, працелюбну, творчу особистість, здатну до свідомого суспільного вибору та збагачення інтелектуального, духовного, економічного, соціально-політичного і культурного потенціалу свого народу.

Русову завжди глибоко хвилювало жіноче питання. Із юних літ вона обстоювала ідею про важливу роль жінки в загальнокультурному житті, підготувала книгу про визначних українських жінок, постійно проводила роботу серед жіноцтва, залучаючи до громадських справ. Коли в період існування Української Народної Республіки була створена Українська жіноча національна рада, Софія Федорівна одразу активно долучилася до цієї діяльності, а згодом Русову обирали головою Жіночої ради. Рада ставила собі за мету об'єднати всі жіночі організації в Україні та налагодити зв'язок із закордонними організаціями для утвердження авторитету і визнання України у світі.

Пам'ять про Софію Русову почали вшановувати тільки після здобуття Україною незалежності. Зокрема, 2005 року Міністерство освіти і науки України запровадило нагрудний знак «Софія Русова». Ним нагороджують науковців і педагогів за значні особисті успіхи у сфері дошкільної та позашкільної освіти. У лютому 2016 року Національний банк України ввів до обігу ювілейну монету, присвячену 160-річчю від дня народження Софії Русової.

На Чернігівщині діє Благодійний фонд імені Софії Русової, що популяризує творчу спадщину Софії Федорівни та вшановує пам'ять про неї. Є також щорічна Премія імені Софії Русової для працівників загальноосвітніх, професійно-технічних, дошкільних і позашкільних навчальних закладів області.

На честь Русової перейменовано одну з вулиць Чернігова. У селищі Ріпки Чернігівського району на базі місцевої гімназії діє Центр педагогічної спадщини Софії Русової. На її малій батьківщині в Олешні стараннями меценатів створено музей видатної педагогині, а місцева школа носить ім'я видатної землячки.

Андрій Подвербний